

Boekrecensie

Een ander Brussel

Nicolas Van Puymbroeck

Vijf decennia geleden stuurden de eerste Turkse en Marokkaanse gastarbeiders per post de boodschap 'On est là' naar het thuisfront. Vrij vertaald lieten ze weten dat 'ze er geraakt waren' en dat alles goed ging met hen. In de veronderstelling dat hun verblijf tijdelijk zou zijn, zochten de mannelijke pioniers onderdak en werk. Met hard labeur hoopten ze snel veel geld te verdienen om dan gefortuneerd terug te keren naar hun familie en geboorteplaats. De plot van dit verhaal is echter bekend: gezinnen werden herenigd in Europa, en voor hun kinderen is 'daar' vandaag 'thuis' geworden. Als gevolg van die migratie zou de Belgische hoofdstad uitgroeien tot 'een ander Brussel', namelijk de multiculturele metropool die ze vandaag is.

Het duurde niet lang vooraleer in de onthaalmaatschappij organisaties werden opgericht om migranten te helpen bij hun oriëntatie in de samenleving. Eén daarvan was het integratiecentrum Foyer, gesticht in 1969. Zoveel jaar na datum gaf Foyer aan het historisch onderzoeksbureau 'Geheugen Collectief' de opdracht om de eerste tien jaar van het integratieproces van de eerste nieuwkomers eindelijk te boekstaven. Dit mondde uit in de monografie 'On est là' die op basis van de getuigenissen van bijna vijftig migratiepioniers het verloop van de reis, het werken en wonen, en de vrijetijdsbesteding van de eerste nieuwkomers beschrijft. De vele citaten zorgen voor een doorleefd boek dat je het gevoel geeft alsof je in een teletijdmachine stapt naar 1964.

Vergeleken met Nederland, waar historici als Leo Lucassen of Ruud Penninx al langer met dit thema werken, bleef deze mondelinge geschiedenis in Vlaanderen lang ongeschreven. In het kader van de herdenking van de akkoorden die België met Marokko en Turkije exact vijftig jaar geleden afsloot over de rekrutering van gastarbeiders, komt daar echter verandering in. De monografie 'On est là' sluit het rijtje van recente onderzoeken zoals 'Turkije aan de Leie' van Tina De Gendt, 'In Brussel' van Joost Vandecadelaere, en mijn eigen bescheiden poging 'Migratie en de Metropool' over het thema. Wat opvalt, is dat elk van deze boeken een stad als referentiepunt neemt. In tegenstelling tot wat Paul Scheffer 'het land van aankomst' noemt, is er dus eerder sprake van de 'arrival city' van Doug Saunders.

De focus op de stad brengt tijd en ruimte bij elkaar, waardoor deze groeiende literatuur ook voor geografen verrijkend kan zijn. Als discipline heeft de geografie een bevoorrechte relatie met het verleden omdat de ruimte een schat aan informatie over gebeurtenissen uit lang vervlogen tijden herbergt. Toch sedimenteert niet alles wat verleden is in materiële structuren. Vooral mondelinge geschiedenis is erg gevoelig om in de

loop van de jaren samen met haar vertellers te verdwijnen. Dat is des te meer het geval voor verhalen over migratie die per definitie de grenzen van ruimtelijke verankering tarten. Vandaar dat het verhaal over de stad beschreven door migratiepioniers een aanvulling kan betekenen op geografische beschrijvingen van stedelijke structuren.

De geografie heeft andersom echter ook veel te bieden aan deze reeks boeken. Auteurs hebben tot dusver de stad voornamelijk benaderd als een container of verzamelplaats van mensen en hun ervaringen. Geografen zouden op hun beurt de meer actieve rol kunnen belichten die uitgaat van een stad. Bijvoorbeeld de aard van het woonpatrimonium, de economische infrastructuur en de bestuurlijke organisatie van een stad zouden samen het integratieproces van de eerste migranten en hun nakomelingen sterk sturen. Dat Brussel tijdens de jaren zestig veel leegstand kende door suburbanisatie, dat er een bloeiende industriële en diensteneconomie was en dat de stad uit negentien verschillende gemeenten bestond waar Nederlands en Frans gesproken werd, heeft onmiskenbaar een vormend effect gehad op de integratie.

Je krijgt het gevoel dat je in een teletijdmachine stapt naar 1964

Terwijl 'On est là' erin slaagt het verhaal van de eerste generatie in Brussel te vertellen, biedt het boek toch ook de basis voor vergelijkend onderzoek dat de eigenheid van stedelijke aankomstplaatsen in historisch perspectief kan plaatsen. Dit is een kans voor grensoverschrijdend onderzoek tussen Nederland en Vlaanderen, die gelijkaardige migratiestromen kenden, maar die toch een heel andere stedelijke traditie hebben. Voor geografen is dit boek daarom een uitdaging om mondelinge geschiedenis te betrekken in de discipline, alsook een uitnodiging om vergelijkend onderzoek naar migratie en place-making op te zetten.

Foyer Brussel vzw, Regionaal Integratiecentrum (2014) 'On est là' De eerste generatie Marokkaanse en Turkse Migrantinnen in Brussel (1964-1974). Antwerpen - Apeldoorn: Garant